

УДК 330.3: 336.7

JEL Classification: Q14

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201903052>

А.М. МИХАЙЛОВ, доктор економічних наук, доцент

Фінансові інструменти формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки в умовах глобалізаційних викликів

Мета статті - узагальнити існуючі погляди вчених і практиків на проблему застосування різних фінансових інструментів в теорії та практиці формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки в умовах глобалізаційних викликів.

Методика дослідження. Методологічною основою проведеного дослідження стали положення економічної теорії, державного регулювання економіки, інвестування та теорії аграрних відносин. За допомогою методу узагальнення виявлено переваги та застереження щодо використання окремих фінансових інструментів в аграрному секторі. На основі системного та порівняльного аналізу згруповано інноваційні інструменти фінансування виробників аграрного сектору. Структуризація фінансових інструментів на внутрішні та зовнішні здійснена з використанням графічного методу.

Результати дослідження. Оцінено практику використання різних фінансових інструментів у системі формування інвестиційних ресурсів аграрного сектору України в умовах глобалізаційних викликів. На основі узагальнення переважаючих фінансових практик залучення коштів суб'єктами господарювання в аграрному секторі виділяються внутрішні та зовнішні фінансові інструменти. Виявлено, що найбільшого поширення за останні роки в переліку внутрішніх фінансових інструментів отримали: банківське кредитування, серед якого виділяють агрострахування, авальовані векселі, кредитування по програмних продуктах; форвардні закупівлі; аграрні розписки та лізингові послуги. Доведено, що стрімкі інтеграційні процеси у вітчизняному аграрному секторі та глобалізаційні виклики зумовлюють розширення (появу нових) зовнішніх фінансових інструментів для залучення інвестиційних ресурсів, зокрема: бонди, акредитиви, гарантії, факторинг. Припускається, що в найближчій перспективі переважаючими користувачами інноваційних фінансових інструментів інвестування аграрного розвитку залишаються великі компанії, на відміну від невеликих виробників через їх необхідність щодо доступу до них та пасивне ставлення щодо використання наявних фінансових можливостей.

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку теоретичні питання використання різних фінансових інструментів формування інвестиційних ресурсів суб'єктами господарювання в аграрному секторі економіки країни в умовах глобалізаційних викликів. За результатами оцінювання тенденцій їх використання здійснено систематизацію та розподіл інноваційних фінансових інструментів по напрямках фінансування.

Практична значущість. Доводиться необхідність використання інноваційних фінансових інструментів для формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки шляхом поєднання внутрішніх (аграрні розписки, лізингові послуги, форварди, банківське фінансування) та зовнішніх (бонди, акредитиви, гарантії, факторинг) фінансових інструментів для виробників аграрного сектору. Запровадження партнерських програм як у рамках страхування, так і в напрямках кредитування та надання лізингових послуг дозволить значно покращити умови для виробників аграрного сектору, в тому числі дрібних та середніх, а також розширить їх можливості щодо оновлення основних засобів та поповнення обігових коштів. Рис.: 1. Бібліогр.: 27.

Ключові слова: інвестування; аграрний сектор; фінансові інструменти; зовнішнє та внутрішнє фінансування; кредитування; аграрне підприємство.

Михайлов Андрій Миколайович - доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та євроінтеграції, Сумський національний аграрний університет (м. Суми, вул. Герасима Кондратьєва, 160)

E-mail: amykhaylov79@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0872-2334>

Постановка проблеми. Використання нових фінансових інструментів в умовах гло-

балізаційних викликів розширює можливості аграрного сектору національної економіки щодо формування інвестиційних ресурсів. У цьому контексті доцільно зазначити, що такі фінансові інструменти, як банківське кре-

© А.М. Михайлов, 2019

дитування, лізингові послуги та інвестування в агропроекти на сьогодні загальновідомі та застосовуються найбільш. Утім слід зауважити, що згадані інструменти залежні від стабільності валютного курсу, політики банку стосовно напрямів кредитування, неврегульованості питання щодо ринку землі, адже відсутність застави у сільськогосподарських підприємств обмежує їх доступ до кредитних ресурсів тощо.

Важливість та актуальність зазначеної проблематики досліджень для розвитку аграрного сектору підтверджується й проведенням конференції «Агробізнес-2017: інструменти фінансування, інноваційні технології, оцінка та управління ризиками», учасниками якої були представники органів державної влади, аграрного сектору, страхових компаній, банків та інвестиційних установ, а також юридичних, лізингових, аудиторських та ІТ-компаній [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що питання теорії та практики застосування різних інструментів фінансово-кредитного механізму активізації інвестиційних процесів в окремих галузях національної економіки досить ґрунтовно досліджували науковці І.В. Ангелко [6], М.П. Денисенко [10], Т.В. Майорова [16], А.А. Пересада [20] та ін. Зарубіжні вчені переважним чином висвітлюють досвід застосування різних фінансових інструментів для інвестування економічного сталого розвитку, зокрема Robert T. Kleiman, Anandi P. Sahu (1997) [27], Francesco Tropea та Lopo de Carvalho (2016) [26], Фабоцци [23]. Однак, незважаючи на існуючі наукові здобутки, сьогодні недостатньо розглянутими залишаються питання застосування різних фінансових інструментів у практиці інвестування у вітчизняному аграрному секторі, характеристики існуючих можливостей та ймовірних застережень щодо вибору фінансових інструментів сільськогосподарськими товаровиробниками в умовах глобалізаційних викликів. Саме вищезазначене і зумовлює актуальність дослідження, формулювання його мети і конкретизацію завдань.

Мета статті - узагальнити існуючі погляди вчених і практиків на проблему застосування різних фінансових інструментів в теорії та практиці формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки в умовах глобалізаційних викликів.

Виклад основних результатів дослідження. Практика господарювання в аграрному бізнесі країни доводить, що формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки здійснюється за допомогою різних фінансових інструментів. Зокрема, серед таких, що застосовуються найбільше в усіх країнах світу, а також в Україні, виокремлюється банківське кредитування. Позитивні зміни щодо кредитування суб'єктів аграрного бізнесу відзначаються експертами банківської сфери. Так, Н. Порвіна вказує на ланцюгове зростання обсягу кредитування сільськогосподарських підприємств на 1 січня 2017 р. у розмірі 11 % порівняно з 2016 р., а також збільшення короткострокових позик - на 7%, обсягу інвестицій в агропроекти - на 15% р. [7]. Підтверджуючи важливість кредитування аграрного сектору, І. Касян наголошує на важливості реалізації програми компенсації відсотків як дієвому фінансовому інструменті щодо зниження витрат в аграрному секторі [21].

За даними НБУ, за 10 місяців 2017 р. банки збільшили обсяг кредитування на 9,3 % до 60,5 млрд гривень, при цьому сукупний кредитний портфель банків цього періоду зменшився на 1,5% [25]. Враховуючи високий рівень волатильності валютного ринку, цілком прогнозована тенденція до зростання частки кредитів у національній валюті (до 78,3 %), або 47,4 млрд гривень (приріст до попереднього року 24,1%).

Варто відзначити наявність дисбалансу в частині прострочених кредитів за видами економічної діяльності. Так, частка кредитів для суб'єктів аграрного бізнесу впродовж 2017 р. становила 7,4% у загальному обсязі кредитування, тоді як частка прострочених кредитів - лише 5,6% при середній простроченій заборгованості за кредитами 38,9%. На думку А. Дешко, покращення статистики повернення кредитів представниками аграрного сектору є одним із важливих показників, котрі позитивно впливають на стабілізацію банківського фінансування згаданої галузі [14].

За О. Коробковою, наразі сформувалися дві ключові тенденції в цій сфері: збільшується активність банків у напрямі кредитування аграрних компаній та зростає обсяг кредитування фермерських господарств [24]. Також до складу позитивних чинників, котрі сприяють зростанню обсягів кредитування аграрного сектору включають: відсут-

ність протягом останніх років значних втрат врожаю виробниками сільськогосподарської продукції, розширення напрямів кредитування, зростання платоспроможності сільськогосподарських виробників, збільшення обсягів інвестування в техніку та обладнання. Нині банки співпрацюють з аграрним сектором за такими напрямками: поповнення обігових коштів, строк кредитування до двох років; придбання техніки та обладнання, строк кредитування, до п'яти років; будівництво об'єктів інфраструктури, строк кредитування понад п'ять років [13].

Розширення мережі банків, котрі займаються кредитуванням представників аграрного сектору, пом'якшило умови отримання кредитів в частині вимог до застави та агрострахування. При цьому беззаперечно важливістю державної підтримки, як аргументованого важеля в отриманні позитивного рішення щодо надання кредиту [14].

Продовжуючи огляд фінансових інструментів, залучення яких розширить можливості щодо формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі, доцільно виокремити такі, що найбільше застосовувалися упродовж останніх років. Так, за наявними даними, в 2017 р. проектно фінансування агровиробників мало наступні складові: форвард з товарною складовою (пально-мастильні матеріали, добрива); торгівля контрактами (за участі Аграрної біржі); кредитування сільськогосподарського виробництва (спільно з комерційними банками) [13]. Вважаємо що слід детальніше зазначити на форвардах, котрі вважаються одним із найбільш динамічних інструментів фінансування аграрного сектору протягом останніх трьох років. Провідними компаніями, що купують зернові в Україні на основі форварду, є ПАТ «Аграрний фонд» та Державна продовольчо-зернова корпорація України (ДПЗКУ). Зокрема, тільки в 2017 р. ПАТ «Аграрний фонд» уклав форвардних контрактів на 2,9 млрд грн [18]; а в рамках форвардної програми ДПЗКУ 2016/17 маркетингового року аграріїв було проавансовано на суму понад 220 млн грн [11].

Досягнуті результати зумовлені адаптованістю форвардних контрактів до аграрного сектору, адже визначають проміжок часу, в який необхідно здійснити поставку за ціною, котра не нижча від ринкової. Важливо й те, що форвардна програма має кілька умов фінансування та більш доступна для

середніх і дрібних виробників через простішу процедуру оформлення порівняно з банком. Перевагою форварду виступає можливість вибору: враховувати курс долара чи ні. Так, відсоткові ставки за форвардом з урахуванням курсу долара при закупівлі врожаю 2017 р. коливалися в межах 15-18 %, без урахування такого - в межах 22,5-27,5 % [13].

Останніми роками позитивні відгуки отримує досвід впровадження банками авальованих векселів як фінансових інструментів в аграрному секторі України. Як зазначає, зокрема, Р. Співак, програма авальовання векселів підтвердила свою ефективність, адже дає можливість оптимізувати витрати на залучений капітал в умовах високої вартості кредитних ресурсів та є зручним інструментом для всіх учасників ринку. Результативність такого фінансового інструменту досягається за рахунок взяття банком повної або часткової відповідальності за виконання зобов'язань будь-якого з учасників вексельного договору [1].

Слід вказати й на те, що одним з обмежуючих факторів у доступі виробників аграрного сектору до банківських кредитних ресурсів є нерегульованість питання щодо ринку землі. Існує практика обробки сільгоспвиробниками земель, які не оформлені офіційно, однак при цьому по них відбувається значний готівковий грошовий обіг. У підсумку в господарстві відсутні потрібні гарантії для отримання кредитування, хоча по факту прибуток для цього достатній [5]. Адже банки висувають жорсткі вимоги до позичальників і під час аналізу підприємства розглядаються виключно підтверджені документально дані.

Враховуючи наявність певних труднощів з банківським кредитуванням, у системі інструментів фінансування аграрного сектору отримали поширення аграрні розписки, започатковані в Бразилії ще в 1994 р. Саме ними наразі забезпечується більша частина оборотного капіталу підприємств аграрного сектору цієї країни, що в грошовому еквіваленті досягає 20-30 млрд дол. США на рік. Експерти вказують на пряму залежність між впровадженням аграрних розписок у Бразилії та розвитком її сільськогосподарського сектору: за 20 років виробництво зерна зросло від 60 до 200 млн т. При цьому урядом країни затверджено примусове виконання аграрних розписок, що значно знижує ризик

невиконання зобов'язань, який коливається від 0,35% до 1% [8].

Успішний досвід Бразилії в частині впровадження інноваційного підходу щодо фінансування підприємств аграрного сектору спонукав експертів до вивчення різних аспектів використання аграрних розписок (банківські операції, ведення реєстру, примусове виконання тощо) та оцінки можливостей запровадження й адаптації такого фінансового інструменту в Україні. У підсумку в 2015 р. Міжнародна Фінансова Корпорація (International Finance Corporation, IFC), яка є членом Групи Світового банку, в партнерстві із Швейцарською Конфедерацією, органами державної влади України (Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство юстиції України), постачальниками матеріально-технічних ресурсів, банками, зернотрейдерами, міжнародними організаціями розпочала впровадження пілотного проекту «Аграрні розписки в Україні». Запроваджена модель дещо відрізняється від бразильської. Так, в Україні функціонує єдина централізована електронна система реєстрації, використання якої надає можливість банкам та постачальникам виробничих ресурсів відстежувати вже заставлений урожай, що значно знижує ризик невиконання зобов'язань [3].

Пілотний проект у 2015 р. розпочав свою роботу на теренах Полтавської області, де було видано 10 аграрних розписок на суму 40 млн грн, які наразі успішно виконані. З 2016 р. географія впровадження аграрних розписок поширилася й на інші області України. В Україні діє два види аграрних розписок - товарні й фінансові, де товарні гарантують поставку продукції, а фінансові, відповідно, передбачають грошову виплату. В цілому успішно проведена компанія щодо запровадження фінансового інструменту у формі аграрних розписок була досягнута в Україні за рахунок коригування недоліків функціонуючого механізму в Бразилії. По-перше, було стандартизовано процес видачі та виконання аграрних розписок; по-друге, запроваджено єдину електронну систему реєстрації; по-третє, на законодавчому рівні встановлено порядок примусового виконання зобов'язання після звернення стягнення на заставу в семиденний строк [8].

Доволі відомим інструментом, котрий протягом останніх років ефективно функціонує в інвестиційному портфелі підприємств

аграрного сектору, є лізинг, при цьому за згаданим фінансовим інструментом упродовж останніх років спостерігається зростання. Так, у 2017 р. вартість договорів фінансового лізингу в аграрному секторі склала 6,5 млрд грн, з яких 5,5 млрд грн - це договори фінансового лізингу, за якими придбано техніку, машини та устаткування сільськогосподарського призначення [14]. Позитивні тенденції щодо зростання зацікавленості до фінансового лізингу зумовлені й впровадженням проекту USAID «Трансформація фінансового сектору», в рамках якого здійснюється просвітницька робота щодо можливостей та переваг фінансового лізингу [9]. Варто зазначити, що хоча лізинг і не належить до нових фінансових інструментів для формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі, проте в контексті глобалізаційних змін, залучення грошових ресурсів в рамках різних міжнародних проектів він набуває нових якісних характеристик як складова цілісної фінансової системи розвитку аграрного сектору.

Цілком очевидна необхідність формування свідомості представників аграрного сектору щодо важливості запровадження інноваційних підходів як у процес виробництва, так і в процес управління, що неможливо здійснити без якісної техніки та кваліфікованих спеціалістів. Актуальною залишається проблема відсутності бажання у дрібних і середніх виробників аграрного сектору до пошуку можливостей залучення фінансових ресурсів та використання існуючих фінансових інструментів.

Ще одним важливим і достатньо проблемним питанням, яке безпосередньо пов'язано і з процесом сільськогосподарського виробництва, і з процесом залучення фінансових ресурсів в аграрний сектор, є страхування. Складність вказаного питання пов'язана з високою вартістю агрострахування, при цьому зазначена тенденція притаманна не тільки Україні, а є загальносвітовою через високий ризик настання катастрофічних збитків від погодних умов. Проте на відміну від України, в якій діяльність у сфері сільського господарства страхують лише 2-3% представників аграрного сектору, в європейських країнах частка застрахованої сільськогосподарської діяльності коливається в межах 50-70%. Експертами ринку страхових послуг в Україні представлено розгалужену систему узагальнених напрямів

страхування виробників аграрного сектору, до складу яких включають: страхування майна, посівних площ, врожаю, поголів'я тварин, транспортних засобів, персонал сільгосп підприємств. Окрім наведених, актуальними напрямками може бути страхування таких випадків, як: намокання зерна на складі чи під час транспортування, простій потягу із зерном, перерви у виробництві, аварії на виробництві, загибель чи пошкодження сільгосп культури, настання екологічних катастроф тощо [13].

Зважаючи на наявні труднощі у співпраці між виробниками аграрного сектору та представниками страхових компаній, варто відзначити про позитивні зрушення протягом останніх років у цій сфері. Зокрема, сума зібраних страхових премій у національній валюті в 2017 р. досягла 204,4 млн грн, що стало кращим показником за останнє десятиріччя та перевищило минулорічний показник на 30% [2]. Інтегруючи міжнародний досвід на ринок страхових послуг України позитивні зрушення також отримані в рамках реалізації проекту IFC «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії», одним з яких є запровадження індексного страхування. Відмінність цього виду страхування від традиційного не передбачає обов'язкового передстрахового огляду посівів та оцінки понесеного господарством збитку. Наразі міжнародна практика володіє багатьма різновидами індексних страхових продуктів, з яких для України найадаптованіші погодні або «врожайні» індексні види страхування.

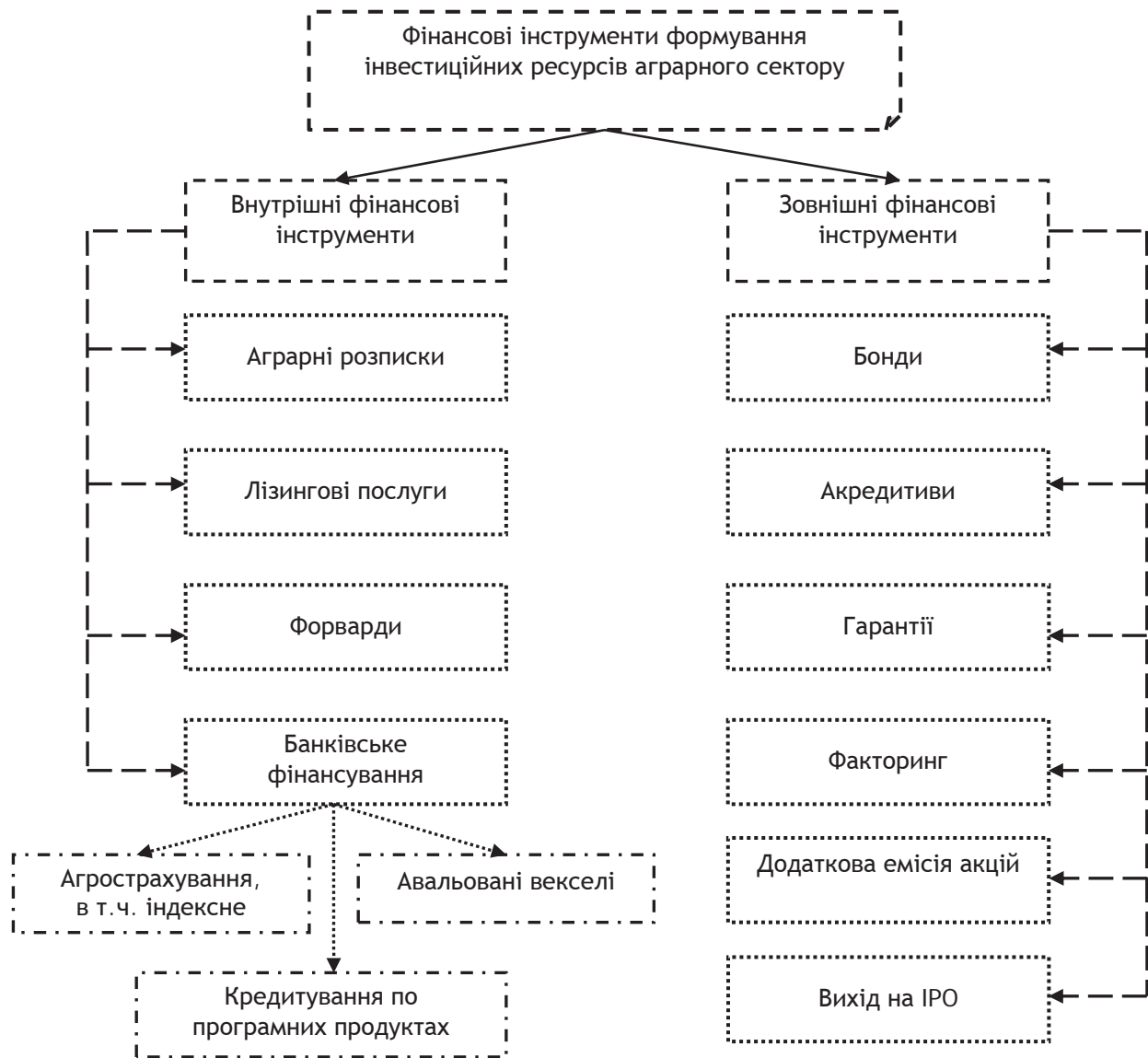
У контексті застосування нових інструментів в агрострахуванні слід виділити програму індексного страхування «МетеоЗахист» як новітній інноваційний інструмент, впроваджений компанією «Сингента» спільно з IFC. Ця програма дозволяє захистити виробників аграрного сектору від погодних ризиків та являє собою новий фінансовий інструмент, що використовується в рамках фінансових програм компанії разом з аграрними розписками та форвардними договорами. При цьому рішення стосовно виплати компенсації приймається не за оцінками страхової компанії, а спирається на об'єктивні індекси температур та кількості опадів в обумовлений період на полях [17].

Враховуючи те, що протягом останніх років значна увага в економічному середовищі країни приділяється розробці перспективних напрямів щодо залучення інвестиційних ресурсів, цілком слушною видається потреба розглянути можливості аграрного сектору щодо залучення зовнішнього фінансування через бонди. Загальновідомо, що сучасний стан економічної системи країни не сприяє можливості залучення фінансових ресурсів в аграрний сектор країни через бонди. Така ситуація не слугує виключною характеристикою аграрного сектору, а має загальнонаціональний характер, адже наразі додатковим стримуючим фактором виступає реформування фондового ринку в Україні [24]. Утім практика господарювання свідчить, що в інвестиційному портфелі агрохолдингу «Кернел» наявний такий фінансовий інструмент. На початку 2017 р. цей агрохолдинг залучив фінансування на єврооблігаційному ринку в обсязі 500 млн дол. США на п'ять років під 8,875% [12]. Хоча за цим фінансовим інструментом не встановлено стійкої позитивної динаміки, цілком обґрунтовано спеціалісти фінансового сектору вважають випуск єврооблігацій компанією «Кернел» перспективним досягненням, що може позитивно вплинути на ставлення іноземних інвесторів до вкладання коштів в аграрний сектор України.

Із огляду фінансових інструментів слід зазначити, що деякі банки співпрацюють із виробниками сільськогосподарської продукції за такими інструментами, як акредитиви, гарантії, факторинг. Проте досвід їх використання в Україні обмежується лише великими компаніями, через необізнаність невеликих виробників стосовно можливостей доступу до них та їх пасивне ставлення щодо використання наявних фінансових можливостей [18].

Враховуючи важливість розвитку окреслених фінансових інструментів для формування інвестиційних ресурсів аграрного сектору в умовах глобалізаційних викликів, на рисунку представлено їх узагальнений розподіл по напрямках фінансування.

Представлені на рисунку фінансові інструменти є функціональним інструментарієм формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі України.

Інноваційні інструменти фінансування виробників аграрного сектору

*Джерело: Згруповано автором відповідно до [20, 16, 6, 27, 23-26, 1, 5, 3, 18].

Висновки. Варто наголосити, що наразі одним із перспективним напрямів фінансування аграрного сектору є багатостороння співпраця виробників насіння, засобів захисту рослин, техніки, обладнання тощо з банками, страховими компаніями та міжнародними партнерами щодо пільгового кредитування виробників аграрного сектору. Можна стверджувати про позитивний вплив глобалізаційних процесів на ринок агрострахування, який набув нових якісних інструментів. Вагомим досягненням є запровадження партнерських програм як у рамках страхування, так і в напрямках кредитування та надання лізингових послуг, котрі значно покращують умови для виробників аграрного сектору, в тому числі дрібних і середніх, а також розширюють їх можливості щодо поповнення обігових коштів.

Таким чином, започатковані протягом останніх років фінансові ініціативи в аграрному секторі очевидно прийнятні та успішні, проте наразі це початковий етап, успішна реалізація якого може сприяти зростанню інвестиційної активності сільськогосподарських виробників. Утім для досягнення позитивних зрушень щодо забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору необхідно не зупинятися на отриманих результатах, а працювати в напрямі якісного та територіального поглиблення запроваджених інноваційних фінансових інструментів. Сформувавши належне інвестиційне забезпечення аграрного сектору можливо за умови активізації цих процесів та використання сільгоспвиробниками всіх можливих інструментів щодо залучення коштів, спектр яких протягом останніх років значно розширився.

Список бібліографічних посилань

1. Авалирование векселей. URL : <https://www.aval.ua/ru/corporate/finbizn/document/avaluvan/> (дата звернення: 15.01.2018 р.).
2. Аграрії позбавляються страху за врожай. URL : <https://finclub.net/ua/analytics/ahrrarii-pozbavliaiutsia-strakhu-za-vrozhai.html> (дата звернення: 15.01.2018 р.).
3. Аграрні розписки в Україні: нові можливості. URL : https://uba287.files.wordpress.com/2017/09/cr-presentaiton_berry-association_2017-09-11.pdf (дата звернення: 15.01.2018 р.).
4. Агробізнес 2017: інструменти фінансування, інноваційні технології, оцінка та управління ризиками. URL : <https://www.apd-ukraine.de/ua/ag-arkhiv/678-agrobiznes-2017-instrumenti-finansuvannya-innovatsijni-tehnologiji-otsinka-ta-upravlinnya-rizikami-25-01-2017> (дата звернення: 15.01.2018 р.).
5. Агрокредити: кому і на яких умовах банкіри дають. URL : <http://finbalance.com.ua/news/Kredit-i-ahrrariyam-komu-ta-na-yakikh-umovakh-bankiri-hotovi-davati-hroshi> (дата звернення: 15.01.2018 р.).
6. Анжелко І. В. Основні джерела формування інвестиційних ресурсів підприємства в умовах його розвитку. *Молодий вчений*. 2015. № 2(17), лютий. С. 893-897.
7. Без агрострахування неможливо отримати доступ до кредитування. URL : <http://agro-online.com.ua/ru/public/blog/6184/details/> (дата звернення: 15.01.2018 р.).
8. Бразильський досвід допомагає Україні впроваджувати аграрні розписки. URL : <http://agronews.ua/node/67494> (дата звернення: 15.01.2018 р.).
9. В Україні у 2017 році зросло надання послуг з лізингу техніки та обладнання. URL : <http://uprom.info/news/ekonomika/biznes/v-ukrayini-u-2017-rotsi-zrosli-nadannya-poslug-z-lizingu-tehniki-ta-obladnannya/amp/instagram.com/uprom.info/> (дата звернення: 15.01.2018 р.).
10. Денисенко М. П. Можливості активізації інвестування в сучасних умовах. *Економіка України*. 2003. № 1. С. 28-32.
11. ДПЗКУ в рамках форвардної програми проавансувала аграріїв більш ніж на 220 млн гривень. URL : <http://agravery.com/uk/posts/show/dpzkv-v-ramkah-forvardnoi-programi-proavansuvava-agrariiv-bils-niz-na-220-mln-griven> (дата звернення: 15.01.2018 р.).
12. Кернел випустив п'ятилітні облигації на суму \$500 млн. URL : <https://latifundist.com/novosti/34322-kernel-vypustit-evroobligatsij-na-500-mln> (дата звернення: 15.01.2018 р.).
13. Конференція «Агробізнес-2017» визначила інструменти фінансування та головні ризики для аграрного сектору в Україні. URL : <http://kbs-izdat.com/konferenc-ya-agrob-znes-2017-viznachila-nstrumenti-f-nansuvannya-ta-golovn-riziki-dlya-agrarnogo-sektoru-v-ukra-n/> (дата звернення: 15.01.2018 р.).
14. Лізинг в ТОП 3 фінансових інструментів для аграрного бізнесу. URL : http://www.uul.com.ua/press/leasnews/item_1098/ (дата звернення: 15.01.2018 р.).
15. Лупенко Ю. О., Фещенко В. В. Сучасні технології венчурного фінансування аграрного бізнесу. *Облік і фінанси*. 2015. № 1. С. 81-87.
16. Майорова Т. В. Синергетичний підхід у формуванні сучасної парадигми фінансово-кредитного механізму активізації інвестиційного процесу. *Економічний часопис-XXI*. 2014. № 3-4(1). С. 66-69.
17. Метеозахист. URL : <https://www.syngenta.ua/meteozahist> (дата звернення: 15.01.2018 р.).
18. Михайлов А. М. Інвестиційні ресурси аграрного сектору економіки України: наукові основи, стан, перспективи : монографія. Суми : ФОП Литовченко Є. Б., 2017. 300 с.
19. ПАТ «Аграрний Фонд» законтрактував 666 тис. тонн зернових врожаю 2017 року на 2,9 млрд грн. URL : <http://agrofond.gov.ua/news/list/580--pat-agrarnij-fond-zakontraktuvav-666-tis-tonn-zernovih-vrozhaj-u-2017-roku-na-29-mlrd-grn/> (дата звернення: 15.01.2018 р.).
20. Пересада А. А., Коваленко Ю. М. Фінансові інвестиції: підручник. Київ : КНЕУ, 2006. 728 с.

References

1. Avalirovanie vekselej [Avalised bills]. (n.d.). Retrieved from: <https://www.aval.ua/ru/corporate/finbizn/document/avaluvan/> [In Russian].
2. Ahrrarii pozbavliaiutsia strakhu za vrozhai [Agrarians are deprived of fear of Ukrainian harvest]. (n.d.). Retrieved from: <https://finclub.net/ua/analytics/ahrrarii-pozbavliaiutsia-strakhu-za-vrozhai.html> [In Ukrainian].
3. Ahrrarni rozpysky v Ukraini: novi mozhlyvosti [Agrarian statements in Ukraine: new opportunities]. (2017). Retrieved from: https://uba287.files.wordpress.com/2017/09/cr-presentaiton_berry-association_2017-09-11.pdf [In Ukrainian].
4. Ahrobiznes 2017: instrument finansuvannya, innovatsijni tehnologii, otsinka ta upravlinnia ryzykamy [Agribusiness 2017: financial instruments, innovation technologies, risk assessment and risk management]. (2017). Retrieved from: <https://www.apd-ukraine.de/ua/ag-arkhiv/678-agrobiznes-2017-instrumenti-finansuvannya-innovatsijni-tehnologiji-otsinka-ta-upravlinnya-rizikami-25-01-2017> [In Ukrainian].
5. Ahrokredyty: komu i na yakykh umovakh bankiry dajut pozyky [Agro loans: to whom and on what conditions bankers give loans]. (n.d.). Retrieved from: <http://finbalance.com.ua/news/Kredit-i-ahrrariyam-komu-ta-na-yakikh-umovakh-bankiri-hotovi-davati-hroshi> [In Ukrainian].
6. Anhelko, I.V. (2015). Osnovni dzherela formuvannya investytsiinykh resursiv pidpriemstva v umovakh yoho rozvytku [The main sources for formation of investment resources of the enterprise in the conditions of its development]. *Molodyi vchenyi*, 2 (17), pp. 893-897 [In Ukrainian].
7. Bez ahrostrakhuvannya nemozhlyvo otrymaty dostup do kredytuvannya [Without agri-insurance it is impossible to get access to lending]. (n.d.). Retrieved from: <http://agro-online.com.ua/ru/public/blog/6184/details/> [In Ukrainian].
8. Brazylsyyki dosvid dopomahaie Ukraini v provadzhuvaty ahrrarni rozpysky [Brazilian experience helps Ukraine implement agricultural receipts]. (n.d.). Retrieved from: <http://agronews.ua/node/67494> [In Ukrainian].
9. V Ukraini u 2017 rotsi zrosly nadannya poslug z lizingu tehniki ta obladnannya [In 2017, in Ukraine the provision of leasing services for machinery and equipment has increased]. (n.d.). Retrieved from: <http://uprom.info/news/ekonomika/biznes/v-ukrayini-u-2017-rotsi-zrosli-nadannya-poslug-z-lizingu-tehniki-ta-obladnannya/amp/instagram.com/uprom.info/> [In Ukrainian].
10. Denysenko, M. (2003). Mozhlyvosti aktyvizatsii investuvannya v suchasnykh umovakh [Possibilities of activating investment in modern conditions]. *Ekonomika Ukrainy*, 1, pp. 28-32 [In Ukrainian].
11. DPZKU v ramkah forvardnoi prohramy pro avansuvava ahrrariiv bilsh nizh na 220 mln. Hryven [SFGCU within the framework of a forward program that has advanced agrarians by more than UAH 220 million]. (n.d.). Retrieved from: <http://agravery.com/uk/posts/show/dpzkv-v-ramkah-forvardnoi-programi-proavansuvava-agrariiv-bils-niz-na-220-mln-griven> [In Ukrainian].
12. Kernel vypustil pjatiletnie obligacii na sumu \$500 mln [Kernel issued five-year bonds worth \$ 500 million]. (n.d.). Retrieved from: <https://latifundist.com/novosti/34322-kernel-vypustit-evroobligatsij-na-500-mln> [In Russian].
13. Konferentsiia «Ahrobiznes-2017» vyznachyla instrument finansuvannya ta holovni ryzky dlia ahrrarnoho sektoru v Ukraini [Agrobusiness-2017 conference identified financing instruments and major risks for the agrarian sector in Ukraine]. (2017). Retrieved from: <http://kbs-izdat.com/konferenc-ya-agrob-znes-2017-viznachila-nstrumenti-f-nansuvannya-ta-golovn-riziki-dlya-agrarnogo-sektoru-v-ukra-n/> [In Ukrainian].
14. Lizynh v TOP 3 finansovykh instrumentiv dlia ahrrarnoho biznesu [Leasing in TOP 3 financial instruments for agrarian business]. (n.d.). Retrieved from: http://www.uul.com.ua/press/leasnews/item_1098/ [In Ukrainian].
15. Lupenko, Yu.O. & Feshchenko, V.V. (2015). Suchasni tehnologii venchurnoho finansuvannya ahrrarnoho biznesu [Modern technologies of venture financing of agrarian business]. *Oblik i finansy*, 1, pp. 81-87 [In Ukrainian].

21. Підсумки конференції «Агробізнес-2017» інструменти фінансування, інноваційні технології, оцінка та управління ризиками. URL : <http://kbs-izdat.com/p-dsumki-konferenc-agrob-znes-2017-nstrumenti-f-nansuvannya-nnovac-jn-tehnolog-oc-nka-ta-upravl-nnya-rizikami/> (дата звернення: 15.01.2018 р.).

22. Розвиток економіки сільського господарства України в 2011-2015 рр. : наукова доповідь / Гадало Я. М., Лупенко Ю. О., Пугачов М. І. та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 546 с.

23. Фабоцци Ф. Ж. Финансовые инструменты : учебник. Москва : «ЭКСМО», 2010. 864 с.

24. Фінансова «сімка» - основні способи отримати кошти для розвитку аграрного бізнесу. URL : <https://agropolit.com/spetsproekty/391-finanova-simka--osnovni-sposobi-otrimati-koshti-dlya-rozvitku-agrarnogo-biznesu> (дата звернення: 15.01.2018 р.).

25. Фінансування аграрного сектору. 10 міфів, котрі не дають українським банкам розвивати цей напрям бізнесу. URL : <http://agroportal.ua/ua/publishing/lichnyi-vzglyad/finansirovanie-agrarnogo-sektora-10-mifov-kotorye-ne-dayut-ukrainskim-bankam-razvivat-eto-napravlenie-biznesa/> (дата звернення: 15.01.2018 р.).

26. Francesco Tropea with Lopo de Carvalho (2016). Access to credit and financial instruments in agriculture. *European Parliamentary Research Service* URL : [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586677/EPRS_BRI\(2016\)586677_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586677/EPRS_BRI(2016)586677_EN.pdf) (дата звернення: 01.03.2019 р.).

27. Robert T. Kleiman, Anandi P. Sahu (1997). Hybrid Securities: A Basic Look at Monthly Income Preferred Stock. URL : <http://www.aaii.com/journal/article/hybrid-securities-a-basic-look-at-monthly-income-preferred-stock> (дата звернення: 01.03.2019).

16. Maiorova, T.V. (2014). Synerhetychny pidkhd u formuvanni suchasnoi paradyhmy finansovo-kredytnoho mekhanizmu aktyvizatsii investytsiinoho protsesu [The synergetic approach in shaping the modern paradigm of the financial and credit mechanism of the intensification of the investment process]. *Ekonomichnyi chasopys - XXI, 3-4 (1)*, pp. 66-69 [In Ukrainian].

17. MeteoZakhyst [Meteoprotection]. Retrieved from: <https://www.syngenta.ua/meteozahist> [In Ukrainian].

18. Mykhailov, A.M. (2017). *Investytsiini resursy ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy: naukovy osnovy, stan, perspektyvy: monohrafiia [Investment resources of the agrarian sector of Ukraine's economy: scientific foundations, state, prospects: monograph]*. Sumy: FOP Lytovchenko Ye.B. [In Ukrainian].

19. PAT «Ahrarnyi Fond» zakontraktuvav 666 tys. Tonn zernovykh vrozhaiu 2017 roku na 2,9 mlrd. hm. [PJSC "Agrarian Fund" contracted 666 thousand tons of grain crops in 2017 to UAH 2.9 billion]. (n.d.). Retrieved from: <http://agrofond.gov.ua/news/list/580--pat-agrarnij-fond-zakontraktuvav-666-tis-tonn-zernovih-vrozhaj-2017-roku-na-29-mlrd-grn> [In Ukrainian].

20. Peresada, A.A. & Kovalenko, Yu.M. (2006). *Finansovi investytsii: pidruchnyk [Financial investments: textbook]*. Kyiv: KNEU [In Ukrainian].

21. Підсумки конферентсії «Агробізнес-2017» інструменти фінансування, інноваційні технології, оцінка та управління ризиками [Agrobusiness-2017 conference results financing tools, innovation technologies, risk assessment and management]. (n.d.). Retrieved from: <http://kbs-izdat.com/p-dsumki-konferenc-agrob-znes-2017-nstrumenti-f-nansuvannya-nnovac-jn-tehnolog-oc-nka-ta-upravl-nnya-rizikami> [In Ukrainian].

22. Hadzalo, Ya.M., Lupenko, Yu.O., Puhachov, M.I., et al. (2016). *Rozvytok ekonomiky silskoho hospodarstva Ukrainy v 2011-2015 rr. : naukova dopovid [Development of the economy of agriculture of Ukraine in 2011-2015: scientific report]*. Yu.O. Lupenko (Ed.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].

23. Fabocci, F.J. (2010). *Finansovye instrumenty [Financial instruments]*. Moscow: "JeKSMO" [In Russian].

24. Фінансова «сімка» - основні способи отримати кошти для розвитку агарного бізнесу [Financial "Seven" - the main ways to get funds for the development of agrarian business]. (n.d.). Retrieved from: <https://agropolit.com/spetsproekty/391-finanova-simka--osnovni-sposobi-otrimati-koshti-dlya-rozvitku-agrarnogo-biznesu> [In Ukrainian].

25. Фінансування агарного сектору. 10 міфів, котрі не дають українським банкам розвивати цей напрям бізнесу [Financing of the agrarian sector. 10 myths that do not allow Ukrainian banks to develop this business line]. (n.d.). Retrieved from: <http://agroportal.ua/ua/publishing/lichnyi-vzglyad/finansirovanie-agrarnogo-sektora-10-mifov-kotorye-ne-dayut-ukrainskim-bankam-razvivat-eto-napravlenie-biznesa> [In Ukrainian].

26. Tropea, F. & Carvalho, L. (2016). Access to credit and financial instruments in agriculture. *European Parliamentary Research Service*. Retrieved from: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586677/EPRS_BRI\(2016\)586677_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586677/EPRS_BRI(2016)586677_EN.pdf) [In English].

27. Kleiman, R.T. & Sahu, A.P. (1997). Hybrid securities: a basic look at monthly income preferred stock. Retrieved from: <http://www.aaii.com/journal/article/hybrid-securities-a-basic-look-at-monthly-income-preferred-stock> [In English].

Mykhailov A.M. Financial instruments for investment resource formation in the agricultural sector of the national economy in terms of globalization challenges

The purpose of the article is to summarize existing views of scientists and practitioners on a problem of using various financial instruments in the theory and practice of investment resource formation in the agricultural sector of the national economy in terms of globalization challenges.

Research methods. The methodological basis for the research were fundamentals of economic theory, state regulation of the economy, investment and the theory of agrarian relations. With a help of the generalization method, advantages and warnings regarding use of individual financial instruments in the agricultural sector were revealed. Based on systematic and comparative analyzes, innovative financing instruments for producers of the agrarian sector were grouped. Division of financial instruments into internal and external was carried out using the graphical method.

The research results. The practice of using various financial instruments in the system of forming investment resources of the agricultural sector of Ukraine in context of globalization challenges was evaluated. Based on the generalization of superior financial practices of attracting funds by business entities in the agricultural sector, internal and external financial instruments were distinguished. It was revealed that in recent years the most widespread among domestic financial instruments are: bank lending, among which are agricultural insurance, avalised bills of exchange, lending for software products; forward purchases; agricultural receipts and leasing services. It was proved that rapid integration processes in the domestic agricultural sector and globalization challenges cause the expansion (an emergence of new) external financial instruments to attract investment resources,

in particular: bonds, letters of credit, guarantees, factoring. It was assumed that in the nearest future, large companies remain superior users of innovative financial instruments for investing in agricultural development, unlike small producers giving their lack in awareness of access to them and passive attitude to use of these financial opportunities.

Elements of scientific novelty. Theoretical foundations for using various financial instruments for formation of investment resources by economic entities in the agricultural sector of the country's economy in terms of globalization challenges gained further development. According to the results of evaluation of use trends for innovative financial instruments, the author systematized and distributed them in context of financing directions.

Practical significance. It was proved a need to use innovative financial instruments for investment resource formation in the agricultural sector of the economy through a combination of internal (agricultural receipts, leasing services, forwards, bank financing) and external (bonds, letters of credit, guarantees, factoring) financial instruments for producers of the agricultural sector. Introduction of partnership programs both in the framework of insurance and in areas of lending and provision of leasing services will significantly improve conditions for producers of the agricultural sector, including small and medium-sized ones, as well as expand their ability to update fixed assets and replenish working capital. Figs.: 1. Refs.: 27.

Keywords: investment; agricultural sector; financial instruments; external and internal financing, lending; agricultural enterprise.

Mykhailov Andrii Mykolaiovych - doctor of economic sciences, associate professor (docent), professor of the department of management of foreign economic activity and European integration, Sumy National Agrarian University (160, Gerasim Kondratieva str., Sumy)

E-mail: amykhaylov79@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0872-2334>

Михайлов А.Н. Финансовые инструменты формирования инвестиционных ресурсов в аграрном секторе национальной экономики в условиях глобализационных вызовов

Цель статьи - обобщить существующие взгляды учёных и практиков на проблему использования различных финансовых инструментов в теории и практике формирования инвестиционных ресурсов в аграрном секторе национальной экономики в условиях глобализационных вызовов.

Методика исследования. Методологической основой проведенного исследования стали положения экономической теории, государственного регулирования экономики, инвестирования и теории аграрных отношений. С помощью метода обобщения выявлены преимущества и предостережения относительно использования отдельных финансовых инструментов в аграрном секторе. На основе системного и сравнительного анализов сгруппированы инновационные инструменты финансирования производителей аграрного сектора. Структуризация финансовых инструментов на внутренние и внешние осуществлена с использованием графического метода.

Результаты исследования. Оценена практика использования различных финансовых инструментов в системе формирования инвестиционных ресурсов аграрного сектора Украины в условиях глобализационных вызовов. На основе обобщения преобладающих финансовых практик привлечения средств субъектами хозяйствования в аграрном секторе выделяются внутренние и внешние финансовые инструменты. Выявлено, что наибольшее распространение в последние годы среди внутренних финансовых инструментов получили: банковское кредитование, среди которого выделяют агрострахование, авалированные векселя, кредитование по программным продуктам; форвардные закупки; аграрные расписки и лизинговые услуги. Доказывается, что стремительные интеграционные процессы в отечественном аграрном секторе и глобализационные вызовы обуславливают расширение (появление новых) внешних финансовых инструментов для привлечения инвестиционных ресурсов, в частности: бонды, аккредитивы, гарантии, факторинг. Предполагается, что в ближайшей перспективе превосходящими пользователями инновационных финансовых инструментов инвестирования аграрного развития остаются крупные компании, в отличие от небольших производителей из-за их неосведомленности относительно доступа к ним и пассивное отношение к использованию существующих финансовых возможностей.

Элементы научной новизны. Получили дальнейшее развитие теоретические вопросы использования различных финансовых инструментов формирования инвестиционных ресурсов субъектами хозяйствования в аграрном секторе экономики страны в условиях глобализационных вызовов. По результатам оценки тенденций их использования проведены систематизация и распределение инновационных финансовых инструментов по направлениям финансирования.

Практическая значимость. Доказывается необходимость использования инновационных финансовых инструментов для формирования инвестиционных ресурсов в аграрном секторе экономики путем сочетания внутренних (аграрные расписки, лизинговые услуги, форварды, банковское финансирование) и внешних (бонды, аккредитивы, гарантии, факторинг) финансовых инструментов для производителей аграрного сектора. Введение партнерских программ как в рамках страхования, так и в направлениях кредитования и предоставления лизинговых услуг позволит значительно улучшить условия для производителей аграрного сектора, в том числе мелких и средних, а также расширит их возможности по обновлению основных средств и пополнению оборотных средств. Илл.: 1. Библиогр.: 27.

Ключевые слова: инвестирование; аграрный сектор; финансовые инструменты; внешнее и внутреннее финансирование; кредитование; аграрное предприятие.

Михайлов Андрей Николаевич - доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры менеджмента внешнеэкономической деятельности и евроинтеграции, Сумской национальной аграрный университет (г. Сумы, ул. Герасима Кондратьева, 160)

E-mail: amykhaylov79@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0872-2334>

Стаття надійшла до редакції 26.02.2019 р.

Фахове рецензування: 11.03.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Михайлов А. М. Фінансові інструменти формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки в умовах глобалізаційних викликів. *Економіка АПК*. 2019. № 3. С. 52 — 60.

* * *